

Hajdu Anikó¹

magyar–orosz szakos tanár, újságíró, a Koszta József Múzeum munkatársa

Politizálhat-e egy művész?²

Bevezetés

A téma kényes és érzékeny. Vajon megszabható-e bárkinek, hogy éljen alkotmányos jogával és véleményt mondjon? Miben nyilvánulhat meg a politizálás?

A politika kifejezés az ókori görög polisz szóból ered. Jelentése: a város ügyeivel való foglalkozás, közélet³, ez értelemben tehát mindenki, aki részt vesz a közéletben, tevékeny (aktív) vagy tétlen (passzív) politikát folytat. Mindannyian tudjuk, hogy a modern demokráciákban bárkinek joga van részt venni a politikában, egyes szakmák, hivatások esetében azonban a társadalom szigorúbban veszi, ha az egyén politikai nézeteinek, irányultságának hangot ad. Ezek közé tartoznak a művészek, akiktől sokan rossz néven veszik, ha állást foglalnak, mondván, befolyásolni akar, visszaél az ismertségével. Egyes politikai erők viszont fel is használhatják őket éppen ezzel a céllal.

Politizáló színészek, művészek mindig és mindenhol voltak és lesznek: ha csak Melina Mercourira gondolunk, aki a görög Parlament képviselője, majd 1981-től Görögország első női kulturális minisztere volt, vagy éppen Arnold Schwarzeneggerre, aki osztrák származása ellenére a kormányzásáig vitte az Egyesült Államokban. Vitathatatlanul a legnagyobb karriert világszinten Ronald Reagan futotta be, az Egyesült Államok elnökeként, de sorolhatnánk azokat a művészeket, akik ismertségüket arra használták, hogy a politikában érvényesüljenek.

---

1 A szerző magyar–orosz szakos tanár, újságíró, a Koszta József Múzeum munkatársa.

2 A publikációt szerkesztette Farkas László Róbert művelődéstörténész-kulturális menedzser, a Koszta József Múzeum igazgatója.

3 Wikipedia.com. A politika szó jelentése. - Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

A fejlett társadalmakban már hagyománya van annak, hogy a művészek, alkotók gyakran munkáikkal is politikai állásfoglalást testesítenek meg, ügyek mellé állnak, kampányolnak. Ez is a demokrácia része, hiszen az ismertség nem zárja ki a véleménynyilvánítás jogát. Sőt, inkább elvárják, hogy ne „csak” művészek legyenek. Magyarországon a rendszerváltás óta eltelt alig több mint 30 év még nem volt elég erre, nálunk még megszólják a meggyőződését szélesebb közönség előtt megosztó művészeket, legyen az zenész, színész vagy képzőművész.

Régen

Tekintsünk most vissza, a teljesség igénye nélkül, hogyan ítélték meg Magyarországon a XX. században a politikai véleményüknek hangot adó, vagy a politikai propagandában részt vállaló művészeket.

Fedák Sári (1879 – 1955) az egyik legismertebb, legsikeresebb színművész volt a korában, Molnár Ferenc író felesége. Az első világháború alatt előbb az Osztrák–Magyar Monarchia ellen buzdított, majd a Tanácsköztársaság ideje alatt a Vörös Hadseregbe való belépésre agitált. Emiatt börtönbe is került. Az 1920-as évektől politikával is foglalkozott az előadóművészet mellett, a Nemzeti Egység Pártja Pestszentlőrinci szervezete női csoportjának elnöke, képviselője volt. 1944-ben a bécsi „Donausender” német náci rádió munkatársaként a háború folytatása mellett állt ki. Az októberi nyilas hatalomátvétel előtt egy társaságban mutatkozott a Magyar Futár című lap főszerkesztőjével, Szálasi Ferenc későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszterével, Rajniss Ferencsel és a lap többi munkatársával is. Ezért a II. világháború után a Népbíróság, a Tanácsköztársaság után még „levörösözött” színésznőt „nácirajongónak” bélyegezte, és népellenes büntetben bűnösnek találta, annak ellenére, hogy többen – köztük neves színművészek: Básti Lajos, Rózsahegyi Kálmán, Rátkai Márton is – kiálltak mellette. A vád: „nyilvános szereplés alkalmával Szálasit dicsőítette”. Az ítélet két év börtön és vagyonelkobzás volt. Büntetését másodfokon nyolc hónapra mérsékelték, emellett három évre eltiltották foglalkozásának budapesti gyakorlásától és politikai jogait öt évre felfüggesztették. Vagyonát végül nem kobozták el, de önkéntes száműzetésben élt haláláig vidéken⁴.

Páger Antal (1899 – 1986) már a 30-as években sztárnak számított. A II. világháború előtt részt vett szélsőjobb oldali politikai megmozdulásokon, ráadásul az antiszemita propagandafilmnek számító „Őrségváltásban” is szerepet vállalt. A színésznagyság 1944

---

4 Az utánaozthatatlan Zsazsa Fedák Sári születésének 130. évfordulójára (szerkesztette: Zubánics László. KMMI-füzetek. Beregszász 2009.) alapján.

őszén szélsőséges politikai nézetei miatt úgy érezte, hogy el kell hagynia hazáját. Hosszú éveig, évtizedekig találgatták, miért hagyta el otthonát, majd milyen ígéretnek birtokában tért haza 1956-ban. Sokan megvetették hazatérése után, de tanulva a korábbiakból, soha nem állt ezután egyetlen ideológia mellé sem. Egy halála előtt készült interjúban mondta el, hogy a művészet mindenféle ideológiánál fontosabb volt számára⁵.

Jávor Pál (1902-1959), a háború előtti Magyarország legnagyobb sztárja szókimondó, egyenes ember volt. Nem tudta elfogadni, hogy a korszak meghatározó színészei közül sokan nem filmezhetnek és színházban sem szerepelhetnek a zsidó származásuk miatt. Számtalanszor hangot is adott ennek, ezért a Gestapo és a nyilasok is többször kihallgatásra vitték, majd a német megszállás után Sopronkőhidán tartották rács mögött⁶.

Vagy vegyük Szelezky Zita (1915-1999) esetét: a magyar filmgyártás egyik legkedveltebb színésznője 1944 novemberében egy ún. „Hungarista Est” keretében elszavalta a *Föl a szent háborúra!* című, az orosz támadás elleni védekezésre buzdító Petőfi-verset, amit a Magyar Rádió is közvetített. Szélsőjobboldalinak minősítették, ezért az oroszok által megszállt területeken keresték. 1945-ben elhagyta az országot, a népbíróság 1948. február 7-én távollétében jogerősen háromévi börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélte népellenes bűntett, háborús uszítás miatt, hiába vallott mellette az összes tanú, még a kommunista párttag Gobbi Hilda és Várkonyi Zoltán is. A vádpontok között többek között szerepelt, hogy esküvőjén díszmagyart viselt, illetve a már említett vers előadása. 1994-ben bírálták felül az ügyét, és a Legfelsőbb Bíróság felmentette⁷.

Ezeknek a művészeknek a politikai állásfoglalás tehát rányomta a bélyegét későbbi életükre, karrierükre. A szocializmusban is sokan vállalták nyíltan politikai meggyőződésüket, kiváló művészek, akiknek előnyt jelentett a párt támogatása.

Az előbb említett Várkonyi Zoltánt (1912 – 1979) a Nemzeti Színházból baloldali gondolkodása miatt 1941-ben elbocsátották. Major Tamással saját pénzből “színházat csináltak”, ahol olcsó díszletek között a világirodalom klasszikusait adták elő szegényebbek, főként diákok számára. A háború alatt a színházat ugyan nem zárták be, de a színpadról letiltották, és a Gestapo elől menekülnie kellett. Várkonyi a szocialista rendszer elkötelezett

---

5 Magyar Filmszüret: „Pacsirta” dala zeng szép magyar tájon – Művészet és hatalom szerepe Páger Antal életútjában – Link: <https://www.filmtekerics.hu/raadas/magyar-filmszuret-pacsirta-dala-zeng-szep-magyar-tajon-muveszet-es-hatalom-szerepe-pager-antal-eletutjaban>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

6 Jávor Pál: Egy színész elmondja... alapján. (Akadémiai Kiadó. Budapest, 1989.)

7 Lakner Dávid: „Csak hitvány emberek hihetik, hogy Szelezky Zita antiszemita volt” - Magyar Hang 2021. március 19-én megjelent 2021/12. száma alapján.

híve volt, mégsem állt be soha propagandistának. Elismertségét arra használta, hogy tehetségeseket hozzon helyzetben filmen és színpadon egyaránt⁸.

Major Tamás (1910 – 1986) művészetében azonban szinte el sem választható a színész, rendező és a közéleti, politikai személyiség. Pályája kezdetétől elkötelezett baloldali volt, kommunista szervezkedésért többször feljelentették. A Nemzeti Színház ifjú kommunista művészeinek kezdeményezéséből alakult meg 1945 februárjában az Ötös Bizottság melynek tagjai Major Tamás mellett Both Béla, Gobbi Hilda, Várkonyi Zoltán és Oláh Gusztáv voltak. A rettegett Major a II. világháború után káderlapokat vezetett színészeiről a Nemzeti Színházban. 1956-ban, a forradalom idején, október 31-én igazgatói székéből eltávolították, ekkor ismerhették meg a színészek ezeket a káderlapokat és az ellenük szóló feljelentéseket. Major volt országgyűlési képviselő (1949–1953 és 1958–1971 között) és magas beosztású pártfunkcionárius is (1957–1966 között)⁹.

A kor másik nagy, vállaltan baloldalija Gobbi Hilda (1913 – 1988) volt. Saját bevallása szerint sohasem volt „csak” színész, hitt abban, hogy a színész akarva-akaratlanul mindig politizál. A II. világháború alatt a kommunista földalatti mozgalomban dolgozott. A Kádár-korszak egyik legnépszerűbb és legtámogatottabb színésznője volt, szókimondó, nyers, magánéletét nem vette jó néven a rendszer, de szemet hunytak felette¹⁰.

Az 1956-os forradalom sajátos helyzetet teremtett a művészek politikai állásfoglalását tekintve: sokan úgy vállaltak vezető szerepet, hogy csak sodródtak az eseményekkel, mint például Nagy Attila, aki Miskolcon játszott akkoriban. A fiatal színész legalább annyira félt, mint amennyire lelkesítették az események. A zavaros viták közepette határozott fellépése volt, ezért az emberek vezetőnek tekintették. Letartóztatás és halálbüntetés lett a vége. Ez utóbbit aztán nem hajtották végre, de 12 év börtönre ítélték. 4 év után szabadult, de nem térhetett vissza a színpadra 1962-ig¹¹.

Darvas Iván (1925 – 2007) 1956. október 30-án a korábban kémkedésért és hazaárulásért börtönbe zárt testvérét szerette volna kiszabadítani. Miután a Legfelsőbb Ügyészség forradalmi bizottságától megbízólevelet kap, hogy kiszabadítsa a Rákosi-rendszer

---

8 A művészet a közönségért van – 40 éve halt meg Várkonyi Zoltán – Link: <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/varkonyi-zoltan-szinesz-rendezo-40-eve-halt-meg>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 08.

9 Farkas László Róbert : A szovjet ideológia fojtogató ölelése a magyar színházművészetben alapján. - Mikes International 14. évfolyam, 2. szám. - Link: http://www.epa.hu/00000/00007/00055/pdf/EPA00007_mikes_international_2014_02_030-043.pdf. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

10 Uo.

11 Uo.

által elítélt politikai foglyokat, 140 embert hozott ki a börtönből. A forradalom leverése után két évre őt is bezárták, és évekig segéd munkásként dolgozott¹².

A színpad elhagyására kényszerült Mensáros László (1926 - 1993) is, aki Debrecenben vett részt a forradalmi eseményekben, többek között neki köszönhető, hogy nem történt atrocitás a városban. 1958-ban letartóztatták, 2 év börtönt kapott, amnesztiával szabadult 1960-ban. Utána segéd munkásként és pincérként dolgozott. 1961-ben Aczél György engedélyével térhetett vissza a színházba. Sinkovits Imre (1928 - 2001) október 23-án a Petőfi téren és a Parlamentnél szavalta a Nemzeti dalt, személye egybeforr a forradalommal, nemzetközi figyelmet is kapott. Talán épp ez mentette meg, ezért nem kapott börtönbüntetést. De színészként nem dolgozhatott, eltiltották a színpadtól, mert nem mutatott megbánást, gyári segéd munkásként tartotta el magát 5 évig. Valamivel jobban járt Bessenyei Ferenc (1919 - 2004), aki szintén szavalt a tömeg előtt, sőt a Nemzetiben az eltávolított Major helyett felálló igazgató bizottság tagja lett. Őt ugyan nem tiltották el a színpadtól sem, de a színházon kívül nem vállalhatott munkát, ott pedig minimális fix fizetést kapott. A legrosszabbul Földes Gábor járt. A győri főrendező volt az egyetlen színházi ember, akit kivégeztek a forradalomban való részvételért. Pedig sokat tett azért, hogy a környékben minél kevesebb áldozatot követeljenek az összecsapások¹³.

A Kádár-korszakot az 1960-as amnesztia után a fokozatosan enyhülő kultúrpolitika jellemezte. Az Aczél György nevéhez fűződő „három T”, a Tiltott, Túrt és Támogatott direktívák és politikai minőségjelzők differenciálták a művészeti élet szereplőit¹⁴, ezek alapján kaphatott valaki szilenciumot, vagy teljes bemutatkozási lehetőséget. Azok a művészek, akik akár a művészeti stílusukkal, akár alkotásaikkal – legyen ez zene, irodalom vagy képzőművészeti alkotás – nem tartották szem előtt az ideológiai irányvonalat, nemkívánatosak lettek. Ezt a kultúrpolitikát szolgálta a *Ki mit tud?*-ok rendezése is, ahol „irányítottan” lehetett megjelenni a közönség előtt¹⁵.

Különösen a könnyűzene és a film volt a célkeresztben, gondoljunk csak az azóta kultuszfilmmé vált *A tanú*-ra, amely betiltottak szatirikus rendszerkritikája miatt. De a zenészek közül is többet megfigyelt a politikai rendőrség nyíltan ellenzéki megnyilvánulásaik

---

12 Uo.

13 Uo.

14 Nemzeti Emlékezet Bizottság (NEB) – Aczél György. Link: <https://neb.hu/asset/phprLFddH.pdf>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

15 A Kádár-korszak kultúrpolitikája. Link: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_04_026. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

miatt, itt Radics Bélát és Bródy Jánost említhetjük példaként.¹⁶ A rendszert kritika nélküli kiszolgálók kitüntetések, díjakat, támogatást, anyagi elismerést, megrendeléseket kaptak, ők képviselték hivatalosan „kifelé”, a nyugati világ felé a magyar kultúrát. Erre jó példa a Neoton együttes külföldi karrierje¹⁷.

Már az 1980-as években is számos színész lett országgyűlési képviselő, például Horváth Teri, Avar István, Ladányi Ferenc vagy éppen Maklári Zoltán. A rendszerváltás után az 1990-es években Darvas Iván, Bánffy György, Pécsi Ildikó is a parlament tagja volt¹⁸.

És most

A politika mindig beszivárgott a művészeti életbe, hiszen színházi vezetésről, pénzről, támogatásról mindig a politika dönt – állapíthatjuk meg, felülről nézve. Releváns kérdés, hogy részt vehet-e egy zenész, színész, képzőművész politikai kampányban? Ez nálunk nyugatabbra nem probléma, ettől nem lesz az egyén kevesebb, vagy rosszabb művész. Itthon azonban sokszor megbélyegzik, stigmatizálják az emberek, sőt néha a szakma is azokat, akik ilyen szereplést vállalnak. A nyílt politikai kiállás még mindig tabunak számít hazánkban. Pedig mindig is a művészet, a zene, a színház volt az, amely mert kimondani olyasmit is, ami nem volt mindig politikailag szalonképes, vagy szembement az aktuális sodorvonallal¹⁹.

A legutóbbi nagy vihart kavart „politika, kontra művészek” ügy a Színház- és Filmművészeti Egyetem alapítványi fenntartásba kerülése volt, sőt ma sem került nyugvópontra a történet. A diákok szerint sérült a Színház -és Filmművészeti Egyetem²⁰ függetlensége, ezért elfoglalták az egyetemüket. Számtalan színész nyilvánult meg az egyetemfoglalók mellett és velük szemben is, tanárok hagyták el az intézményt. Ez ismét megosztotta a társadalmat, ki-ki vérmérséklete és ideológiai beállítottsága szerint ítélte meg az eseményeket. Elsősorban a színházművészet hazai reprezentánsait, mert leginkább az ő életüket érintette, a színházi élet jövőjét, az új generációt, az utánpótlást.

---

16 Hvg.hu: Belügyi jelentések a magyar rockzenében. Link: <https://hvg.hu/kultura/20050510nyilvantartanak>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

17 Hvg.hu: Sötétbe borult Pécs, pedig csak rockkoncertet szerveztek. Link: https://hvg.hu/kultura/20150709_Sotetbe_borult_Pecs_pedig_csak_rock_konce. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

18 Mandiner.hu: Ezek a magyar hírességek voltak országgyűlési képviselők. Link: https://mandiner.hu/cikk/20180508_ezek_a_magyar_hiressgek_voltak_orzaggyulesi_kepviselok. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

19 Példaként említhetjük a kaposvári Csiky Gergely Színház működését az 1970-es és 1980-as években, amely teátrum bemutatóit és előadásait tömegesen látogattak az országból.

20 Továbbiakban: SZFE.

Megállapíthatjuk, hogy mára, 2021-re jutott el odáig a közbeszéd, hogy nem kell ahhoz ismertnek, művésznak lenni, hogy megszóljanak valakit, ha társadalmi, politikai ügyekben véleményt mond, a meggyőződéséről beszél, vagy éppen kiáll egy-egy oldal mellett. Pedig az viszi előrébb a közös gondolkodást, a társadalmi közbeszédet, ha megismerjük egymás nézőpontját, érveit, de Magyarországon még ma is hiányzik az a véleménytolerancia, amely a demokrácia sajátja. Többen az SZFE-ügyét is a süketek párbeszédének minősítik²¹.

2020 decemberében a Magyar Nemzet újságírója kérdezte Ács Margit, Kossuth- és Prima-díjas író arról, hogyan látja, távolságot kell-e tartania egy írónak a világ eseményeitől?²² A díjazott művésznő így válaszolt:

„Különböztessük meg a politikai csoportok melletti kiállást a világnézeti-politikai elvektől. Szerencsés esetben az ember talál olyan csoportosulást, netán pártot, amely tökéletesen megfelel közéleti, erkölcsi ideáljainak, olyan eszmék jegyében tevékenykedik, amelyeknek ő is az életét szenteli. Sajnos azonban meglehetősen ritka az ilyen szerencse. A politika ugyanis gyakorlati tevékenység, sajátos lavírozás a kitűzött célok szolgálata és a valós feltételek, kényszerek között. Ezt bárki elvtelen kompromisszumok sorozatának láthatja; ebben rejlik a magyarázata a csalódásnak, amelyet a Kádár-rendszer alatt zömében ellenzéki szellemiségű magyar értelmiség átélt az áhitott cselekvési lehetőségek megnyílásakor, a kilencvenes évek elején. Emlékszem, mást sem hallottunk mind a jobboldali, mind a baloldali ismerőseinktől. A médiában megnyilatkozók általában azzal kezdték a szereplést, hogy mindenkit biztosítottak arról, ők nem politizálnak. S a főbia kiváltó okai közé számítsuk még a politikában szereplő személyek emberi esendőségét, amelyet a másik oldal propagandája nem győzött leleplezni tényleges vagy gerjesztett botrányokon rágódva. Ezenkívül számoljunk még a hatalomvágy, a hatalmi helyzet torzító hatásának megtapasztalásával akár pozícióba került egykori barátainkon is. Továbbá a szükségszerűen bekövetkező morális buktatóval: a haszonlesők becsatlakozásával egy-egy párt holdudvarába, leginkább persze az éppen hatalmon levő elitbe. Bizony, a politika gyakorlata nem idealista embernek való. Az „idealista” itt nem elvárásolt ködevőt, hanem olyan embert jelöl szándékom szerint, aki elvek konzekvenciái szerint él, kritikusan választ jó és rossz között, önálló véleményalkotásra képes, és az ehhez való jogra igényt is tart. Én az ilyen emberek egyike vagyok, s ennek

---

21 Papageno.hu – Trokán Péter: Süketek párbeszéde zajlik. Link: <https://papageno.hu/intermezzo/2020/09/trokan-peter-suketek-parbeszedezajlik/>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

22 Magyar Nemzet.hu – A távolság próbája. Link: <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/12/a-tavolsag-probaja>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

tudatában felmértem 1989-ben, az MDF párttá alakulása kapcsán, hogy nem vagyok alkalmas gyakorló politikusnak, és kimaradtam a mozgalom keretében szerveződött józsefvárosi alapszervezetből, pedig a létrehozására rengeteg energiát és időt áldoztam az előző év folyamán. De természetesen nem hagytam fel a közéleti érdeklődéssel, a kritikai alapállással, a véleményalkotással, és azóta is folyamatosan azt mérlegelem, hogy kitől, melyik politikai erőttől várhatom leginkább – hangsúlyozom: leginkább – az országom, a népem érdekében megfelelő politizálást. Minthogy tollforgató vagyok, e közéleti izgalomnak nyoma van írásaimban is, mi sem természetesebb ennél. Természetellenesnek azt tartanám, ha egy írónak – eltérően más normális emberektől – nem volna véleménye a hazája sorsát érintő kérdésekről. Nem is igen találkoztam ilyen kollégával. Legfeljebb egyik-másik nem mer színt vallani, mert fél, hogy a „másik” oldalon kiesik a pikszisből. Megjegyzem, ez az elmúlt évtizedek áldatlan „Kulturkampf”-jában elég reális esély volt, s ma is az.”²³

A körülöttünk lévő világot átítatja a politika, kisebb-nagyobb mértékben. A helyi, települési döntések, érdekközösségek szintjétől egészen a globális eseményekig mindenütt ott van. A nyitott szemmel járó embernek pedig van véleménye is ezekről, ideológiai meggyőződésétől függően pedig mindenki másképpen látja, mi lenne az üdvös. Ha úgy érzi, hangot kell adni annak, mit gondol, bárki megteheti. Miért lenne ez másképpen egy művésszel?

A következőkben kortárs hazai alkotókkal beszélgettünk, és a témát illetően a véleményüket kértük²⁴.

Varga Miklós énekes, rockzenész

Varga Miklós zenész, énekes hisz a szólásszabadságban. Öncélúan sosem szólalt meg politikai kérdésekben, és a jövőben sem szeretne, de úgy látja, a politika a mindennapok része, ezért nem lehet figyelmen kívül, hagyni, kikerülni²⁵.

„Egy művész miért ne alkothatna véleményt a világ dolgairól, ugyanúgy, mint bárki más? Nekünk is van véleményünk, értékrendünk, ez alapján miért ne politizálhatnánk? Én is jó néhány helyről megkaptam már – kommentelőktől – hogy egy zenész ne politizáljon, de egy igazán értékelhető művész az életművével, tevékenységével is ezt teszi, hiszen egyfajta értékrendet állít fel, ennek mentén adja elő magát. Az én dalaimat is

---

23 Uo.

24 Az interjúkat Hajdu Anikó, jelen írás szerzője telefonon készítette, majd írásban rögzítette az elhangzottakat. A riportok után a megkérdezettek mindegyike írásban engedélyezte a riportokban adott válaszaik közlését. Továbbiakban: Interjú.

25 Interjú – Varga Miklós.

meghatározza az értékrendem. Körülöttünk mindenben ott van a politika, a művészek kicsit talán érzékenyebben is reagálnak az őket körülvevő eseményekre, de úgy gondolom, nekünk ugyanolyan jogunk van véleményt formálni, mint bárki másnak. Ettől a mi művészeti tevékenységünk, tehetségünk semmit nem változik, nem lesz jobb vagy rosszabb, se több, se kevesebb.

- Hogyan látja: megváltozik a kollégák egymáshoz való viszonya, ha valaki nyíltan kiáll a politikai véleménye mellett, legyen az jobb vagy baloldali?

Szerencsére a mi műfajunkban nincs meg az az antagonisztikus ellentmondás, mint a társadalom néhány egyéb szegmensében. Mi ugyanúgy szóba tudunk állni egymással, függetlenül attól, kinek jobboldali, kinek baloldali az irányultsága, világnézete, úgy érzem, hogy mi sokkal jobban megértjük egymást. Hogy támadólag lépjek fel valakivel szemben, csak azért, mert másképp látja a világot, elképzelhetetlen. Én magamat – abban az értelemben – mindig is liberálisnak tartottam, hogy az „élni és élni hagyni” elv érvényesüljön: ha valakinek valamiről véleménye van, mondja el, ne akarjuk egymásba fojtani a szót, emiatt ne támadjuk a másikat, mert mindenki más, és máshogyan látja a világot.

Varga Miklós azt is elmondta, hogy soha nem érezte azt a rendszerváltás előtt sem, hogy őt az előadói pályája során elnyomás érte volna. Valóban korlátozva volt a szólásszabadság, amikor bevittek egy új dalt, vagy lemezt a Hungarotonba, ott nagyon szigorúan végig cenzúrázták a szövegeket. Megtörtént, hogy azt mondták nekik, hogy ez így nem mehet. Nem volt más választásuk, minthogy átírják. Természetesen, volt, aki erre nem volt hajlandó, de nem is jelenhetett meg a lemez. Emiatt hagyta ott két zeneszerző, Cserhádi István és Bencsik Sándor a P Mobilt, és alapította meg a P. Boxot Varga Miklóssal és még két zenésztársukkal. Az előadók igen nagy többsége elfogadta azt a helyzetet, hogy beleszólnak „fentről” a szövegekbe. Ha valaki ezt úgy fogja fel, hogy kollaboráció volt a hatalommal, az nem ismeri az akkori helyzetet.” – zárta gondolatait Varga Miklós²⁶.

Jordán Tamás, színművész-rendező, a Nemzet Színésze

Jordán Tamás, Kossuth- és Jászai Mari-díjas színész, rendező azt vallja, egy intézményvezető ne politizáljon, mert az intézményt kell, hogy képviselje, és nem saját magát. Az intézményben pedig különböző világnézetű emberek lehetnek, nem bánthatja meg őket semmilyen véleményalkotással²⁷.

---

26 Uo.

27 Interjú – Jordán Tamás.

„30 évig voltam igazgató, én tartottam magam ehhez.” – vallja a Nemzet Színésze. „Ha valaki nem intézményvezető, és művész, az ugyanolyan állampolgár, mint mindenki más, van véleménye, és el nem tudom képzelni, hogy azt a véleményt miért kellene titokban tartani. Ha a kormánnyal egyetértő emberről van szó, akkor az ő művészi eszközeivel – akár író, akár zenész, akár festő – juttassa nyilvánosságra az ő véleményét. Ha nagyon pozitívnak látja az őt körülvevő világot, akkor arról beszéljen, ahol csak lehet. Aki pedig nem érzi jól magát ebben a világban, az nyugodtan mondja el a véleményét bárhol, vagy az alkotásaiban hozza nyilvánosságra. Vannak művészek, akiknek mindenki ismeri a politikai irányultságát, éppen ezért szeretik: legyen az kormánypárti vagy ellenzéki gondolkodású, a saját <tábora> örül, ha megnyilvánul egy-egy téma kapcsán. Azonban a „másik oldal” nem veszi jó néven ugyanezt. Fejlett demokráciában elő nem fordulhat, hogy valakinek a véleménye miatt negatív megítélésben legyen osztályrész. Nálunk azonban nem eléggé működik a demokrácia. Nem várható el, ami egy fejlett demokráciában magától értetődő, hogy az emberek megértik egymást, párbeszédet folytatnak, tiszteletben tartják egymás nézeteit, még akkor is, ha azok szöges ellentétben vannak egymással. Nálunk ez nem működik.

- Manapság már bátrabban nyilatkoznak a művészek arról, hogy mit gondolnak az őket körülvevő világról. Miért ítéli meg a társadalom nagy része úgy, hogy egy művésznak nem szabad politikai témában megnyilvánulnia?

Nem tudom és nem is értek vele egyet. Azzal egyetértek, hogy egy intézményvezető – legyen az művész, vagy nem művész –, ne mondjon véleményt, mert nem önmagát képviseli, de azt egyenesen elvárom a művészekről, hogy nyilvánuljanak meg, hiszen hagyománya van minden terén a művészetnek. Ha csak Adyra, József Attilára gondolunk, vagy Babitsra, Juhász Gyulára, nyilvánvalóvá tették nézeteiket, és a társadalom józan gondolkodású része nem utasította el. Ha ma elítélik a véleményüket vállaló művészeket, az a végtelen megosztottság eredménye. A gyűlölet ebben a keresztény országban erőteljesen jelen van. Felébrednek indulatok, teljesen oktanul.” – összegezte Jordán Tamás.

Máté Gábor színművész-rendező, a Katona József Színház igazgatója

„A politika annyira beleállt az egész magyar kulturális életbe, hogy ebben semmi jó nincs. Tulajdonképpen csodálom azokat, akik azon gondolkoznak, hogy színházat vezessenek.” – ez Máté Gábortól, a Katona József Színház igazgatójától és a Színház és Filmművészeti Egyetem

(SZFE) korábbi tanárától hangzott el a *Cool Story Bro* Youtube-csatorna egyik videójában 2021 februárjában²⁸.

„Magyarországon a politizálás azt jelenti, hogy nyíltan deklarálja nézeteit valamelyik párt mellett, szerintem pedig a politizálás nem csak feltétlen ezt jelenti, hanem jelenthet tágabb értelmű fogalmat is, ami inkább az, hogy hozzászól olyan társadalmi kérdésekhez, amelyekben fontos, hogy véleményt nyilvánítson, vagy számít a véleménye. Ez persze attól is függ, hogy az illető művész érdemes-e, hogy hallassa a hangját, milyen minőséget képvisel, mit képvisel az addigi munkáiban.²⁹” – Véli a Kossuth- és Jászai Mari-díjas Máté Gábor. – *„De az Egyesült Államokban természetes, hogy valaki vagy republikánus vagy demokrata párti, a véleménye vagy a hovatartozása is köztudott, de az is természetes, hogy ennek a későbbiekben nincsen semmilyen következménye se pro, se kontra. Ha az illető nem azért politizál, hogy anyagi előnyei származzanak belőle, hanem a meggyőződése miatt, miért ne állhatna egy művész egy ideológia mellé. Azt nem tartom szerencsésnek, hogy egy ilyen szituációban, mint amilyen Magyarországon van, egy művész párttag legyen, és a pártállását nyíltan hangoztassa.*

- *Érdemes-e ma Magyarországon véleményt nyilvánítani egy művésznek? Van, aki azt érzi, hogy kell, hiszen csak így lehet változtatni a világon, míg mások az érvényesülést látják benne.*

Ha társadalmi kérdésekben nyilvánul meg az illető, az néha kötelességünk, néha pedig jobb, ha hagyjuk a dolgokat menni a maguk útján. Ezek természetesen különböző súlyú témák. Ha valaki kizárólag az előremenetele miatt teszi ezt meg, azt én magam elítélem és sajnos ez elég sokszor átlátható, hogy bizonyos művészek mit miért csinálnak. Ha olyan a társadalmi berendezkedés, hogy ez automatikusan elismeréssel, akár állami kitüntetésekkel jár, vagy magas pozíciójú állásokkal, akkor pedig különösen visszatetsző.

- *Sokszor teljesen mindegy, melyik politikai oldalon nyilvánul meg egy művész – mert az értékrendjébe a jobboldali vagy baloldali értékeket tartja fontosnak – az átlagemberek a munkásságukat is megítélik ez alapján. Hogyan látja? Miért jutottunk eddig?*

Sok mindenkinek van felelőssége ebben, egyrészt a sajtónak – mindegy, hogy az egyik, vagy másik oldalhoz húzó sajtótermékekről beszélünk –, jellemző, hogy stigmatizálnak valakit, de az a kör is felelős, akiknek ezek az orgánusok meg akarnak felelni, a hívek pedig egyre hangosabban ismétlik, szinte a karaktergyilkosságig menően. Ez a mai magyarországi szituációban szinte minden esetben rendkívül káros. Olyan ma szinte nincs is, hogy valaki úgy tudjon véleményt nyilvánítani, hogy ne süssenek rá kormánypárti vagy ellenzéki bélyeget.

---

28 Máté Gábor: „Biztos, hogy abba fogom hagyni.” Link: <https://www.youtube.com/watch?v=vbrmXK71xEk>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

29 Interjú – Máté Gábor.

- 2021 áprilisában Fiala Jánosnak nyilatkozta, hogy a jelenlegi hatalom egyértelműsítette, hogy a színházigazgatás politikai tisztség. Ezt hogy értette? Mennyire kell megfelelnie politikának egy színházi vezetőnek?³⁰

Ha valaki egyértelműsíti, hogy ő hová tartozik, akkor könnyebben jut állami állásokhoz, és például a színházigazgatás is ilyen. Természetesen ezzel nem azt állítom, hogy régebben nem történtek ilyen dolgok, de most egyértelműen ez a helyzet. Amióta vannak állami színházak, és kizárólag önkormányzati fenntartású színházak, azóta ez még nyilvánvalóbb. Most a fővárosi önkormányzat fenntartásában lévő színházak nem kormányközelinek nevezhetők. De meddig lesz ez így? Jön egy választás, fordulhat a helyzet, bármerre. Nagyon rossz döntés volt így felosztani a színházakat. Színészként kevesebb felelősséggel foglalhat állást valaki, színházigazgatóként a színházát képviseli.³¹” – vallja Máté Gábor.

Összefoglalás

Abban valamennyi megkérdezett művész egyetértett, hogy a világ, a társadalom, az ország történéseire a művészeknek reflektálnia kell. Mindenkinek a maga módján, hiszen éppen az alkotó kreatív emberek azok, akik nem hallgathatnak. Ma ez Magyarországon azzal jár, hogy mindig akad egy hangos csoport – bármelyik oldalon –, amelyik ezért rossz szemmel néz rá. A véleménynyilvánítás azonban olyan jog, amelyet senki nem vehet el a másiktól. Egy művésztől pedig végképp nem.

---

30 Keljfeljancsi – Fiala János rádióműsora. 2021. április 06. - Link: <https://www.youtube.com/watch?v=sE9PSbTJCw0>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

31 Interjú – Máté Gábor.

Felhasznált irodalom:

A Kádár-korszak kultúrpolitikája. Link:

https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_04_026. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

A művészet a közönségért van – 40 éve halt meg Várkonyi Zoltán – Link:

<https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/varkonyi-zoltan-szinesz-rendezo-40-eve-halt-meg>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 08.

Az utánozhatatlan Zsazsa Fedák Sári születésének 130. évfordulójára (szerkesztette: Zubánics László. KMMI-füzetek. Beregszász 2009.) alapján.

Farkas László Róbert : A szovjet ideológia fojtogató ölelése a magyar színházművészetben alapján. - Mikes International 14. évfolyam, 2. szám. - Link:

http://www.epa.hu/00000/00007/00055/pdf/EPA00007_mikes_international_2014_02_030-043.pdf. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Hajdu Anikó interjúja Jordán Tamással, Máté Gáborral, Varga Miklóssal.

Hvg.hu: Belügyi jelentések a magyar rockzenében. Link:

<https://hvg.hu/kultura/20050510nyilvantartanak>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Hvg.hu: Sötétbe borult Pécs, pedig csak rockkoncertet szerveztek. Link:

https://hvg.hu/kultura/20150709_Sotetbe_borult_Pecs_pedig_csak_rock_konce. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Jávor Pál: Egy színész elmondja... alapján. (Akadémiai Kiadó. Budapest, 1989.)

Keljfeljancsi – Fiala János rádióműsora. 2021. április 06. - Link:

<https://www.youtube.com/watch?v=sE9PSbTJCw0>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Lakner Dávid: „Csak hitvány emberek hihetik, hogy Szelezky Zita antiszemita volt” -

Magyar Hang 2021. március 19-én megjelent 2021/12. száma alapján.

Magyar Filmszüret: „Pacsirta” dala zeng szép magyar tájon – Művészet és hatalom szerepe Páger Antal életútjában – Link: <https://www.filmtekercs.hu/raadas/magyar-filmszuret-pacsirta-dala-zeng-szep-magyar-tajon-muveszet-es-hatalom-szerepe-pager-antal-eletutjaban>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

Magyarnemzet.hu – A távolság próbája. Link: <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/12/a-tavolsag-probaja>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Mandiner.hu: Ezek a magyar hírességek voltak országgyűlési képviselők. Link: https://mandiner.hu/cikk/20180508_ezek_a_magyar_hiressegek_voltak_orzaggyulesi_kepviselok. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Máté Gábor: „Biztos, hogy abba fogom hagyni.” Link: <https://www.youtube.com/watch?v=vbrmXK71xEk>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Nemzeti Emlékezet Bizottság (NEB) – Aczél György. Link: <https://neb.hu/asset/phprLFddH.pdf>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Papageno.hu – Trokán Péter: Süketek párbeszéde zajlik. Link: <https://papageno.hu/intermezzo/2020/09/trokan-peter-suketek-parbeszedezajlik/>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Wikipedia.com. A politika szó jelentése. - Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

Summary

Can an artist be engaged in politics? In Hungary, this is a very sensitive topic. In modern democracies, anyone can take part in politics, however, in the case of certain professions – such as actors, musicians or artists –, society treats them harsher, if they voice their political opinions and orientation. If we look back on the 20th century, several artists have taken up their ideological orientation, but this was rarely tolerated by the political power. Even today, artists have to face people’s opinions. The artists we interviewed agree that regardless of political orientation, they have the right, and in some sense, the duty, to take up their political opinions.